

Taula Rodona: *Societat, noves formes de solidaritat i d'acció ciutadana*

Intervenció de l'Elba Mansilla, periodista i investigadora feminista fundadora de la cooperativa La Ciutat Invisible de Barcelona.

M'agradarà presentar-me remetent-me a un *nosaltres* col·lectiu forjat durant més de 20 anys al barri de Sants de Barcelona. El relat que us presento avui aquí és, per tant, un relat col·lectiu, compartit no només amb les meves amigues, companyes i sòcies de vida, sinó també amb altres coetànies que han viscut una trajectòria similar. Les companyes de Propaganda pel fet o l'Ateneu Popular la Sèquia són les nostres germanes manresanes.

El denominador comú és, al nostre entendre, l'arrelament a un territori i una comunitat concreta, on el veïnatge i la longevitat d'algunes estructures ens han facilitat el coneixement mutu, ens han ajudat a establir unes relacions més duradores que, alimentades pel compromís polític i els projectes en comú, ens han ajudat a transcendir identitats més ideològiques per construir un *nosaltres* ple de matisos i canviant al llarg dels anys. El binomi territori-comunitat l'entendem com un punt de partida i tornada o, com diria la dramaturga Lali Àlvarez, com una *nació emocional*, el lloc al que pertanyem.

En aquest camí de construcció de la nostra identitat de pertinença col·lectiva (en endavant, *nosaltres*) identifiquem dues línies de sentit i construcció de comunitat que, tot i ser diferents, estan estretament entrelaçades: d'una banda, l'acció política, explicitada i formulada com a tal, formalitzada en uns espais, uns projectes i uns acords identificables. I de l'altra, una dimensió més micro, relacional, basada en principis i valors solidaris compartits, cristal·litzada en gestos quotidians realitzats des de les xarxes informals, amb un marcat lideratge i protagonisme de les dones (la *identitat relacional*, que diu la prehistoriadora feminista Almudena Hernando), orientats a sostenir la vida i recolzar-se mútuament.

La nostra comunitat comença a prendre forma al voltant de les assemblees de facultat de finals dels anys 90 a la Universitat Autònoma de Barcelona; a les cases i centres socials ocupats autogestionats Can Vies i l'HAMSA on vivíem i militàvem de manera integral, com a part de la lluita pel dret a l'habitatge i el dret a la ciutat a la Barcelona post-olímpica; i entorn als col·lectius feministes autònoms, l'antifexisme i l'independentisme combatiu.

Aquests entorns foren la nostra primera escola d'autoorganització i formació política per a

nosaltres, i per a diverses generacions d'activistes arreu de Catalunya, l'Estat espanyol i a nivell internacional. També a Manresa teníem aliades. Allà vam aprendre a treball plegades, tot forjant relacions fraternals i sorores, debatent, prenent decisions i duent-les a terme de manera col·lectiva, autònoma i autogestionada.

De manera molt intuïtiva, i a còpia d'assaig error autodidacta, vam entrar en contacte amb les idees i pràctiques llibertàries i la cultura ateneïstica, tan arrelada al nostre barri, i al nostre país. Compartíem valors i pràctiques com l'assemblearisme, la desafecció per les institucions de l'estat i els partits polítics, la cultura popular i l'oci no consumista, els grups de creixement personal i aprenentatge col·lectiu, entre d'altres.

En paral·lel a aquests processos de construcció de grup i projecte, aquestes espais ens serviren per establir vincles d'amistat, d'amor i companyonia.

A societats familiaristes de tradició judeo-cristiana com la catalana, la família i la parella es conceben com l'únic entorn on forjar vincles solidaris, de recolzament mutu i cures, contribuint i reforçant unes especialitzacions de gènere i una jerarquització excessiva de les relacions afectives i interpersonals, que encimbellen la família i l'amor romàntic per sobre d'altres relacions, com l'amistat.

Òbviament, al llarg de dues dècades, la comunitat de què formo part hem transitat per diverses etapes del cicle vital: hem conegut la malaltia física i mental; hem viscuts traumes vinculats a l'activisme polític i els processos repressius; hem compartit la mort i el dol per la pèrdua de mares, pares i companyes activistes; hem perdut l'habitatge i la feina; hem sigut mares i pares, ens hem separat... Hem caigut i, amb l'ajuda de totes, ens hem acompanyat i ens hem tornat a aixecar.

La nostra voluntat ha estat bastir comunitats i estructures que puguin sostenir la vida de les persones de forma digna i equitativa. Per fer-ho, he disposat de dues eines bàsiques: el cooperativisme i el feminisme. Per entendre la solidaritat i el suport mutu com una forma d'amor col·lectiu, i la cooperativa com una palanca per desfamiliaritzar i socialitzar la responsabilitat de cuidar, coresponsabilitzar-nos col·lectivament del dret i deure de fer-ho.

Ens reconforta sentir que, al llarg de vint anys, hem generat espais que han servit per mitigar l'impacte de les crisis hem viscut i vivim, i bastir alternatives per cooperativitzar el màxim d'esferes possibles. En l'àmbit del treball, amb la cooperativa La ciutat invisible, de la que sóc sòcia fundadora, i que des de desembre de 2019 té la seu social a l'espai cooperatiu La comunal de Sants, on estem allotjades 8 entitats més. Satisfent la nostra necessitat de consum domèstic de manera ecològica i de proximitat amb la cooperativa de consum L'Economat Social. I posant en peu la nostra pròpia llar, amb la cooperativa d'habitatge La Borda, de la que sóc sòcia habitant i on vivim una seixantena de persones.

Aquest procés d'apoderament col·lectiu i comunitari ens ha ajudat a somiar la manera de resoldre les nostres necessitats i transformar la nostra vida juntes, i atrevir-nos a pensar projectes de major dimensió. Hem pensat plegades com superar, com diu la Marina Garcés, *les presons d'allò possible*.

Hem definit una fulla de ruta cap a la vida que volíem viure, on el feminisme ens ha ajudat a pensar en el nivell micro, en els processos i en les formes organitzatives solidàries¹; i el cooperativisme ha estat un terreny fèrtil i un laboratori viu per a la resolució i la realització material. El feminisme i el cooperativisme han sigut bruixola i palanca de canvi, que s'han nodrit mútuament, des de la teoria, les perspectives i les pràctiques².

Descobertes de territori i comunitat per agafar perspectiva i trajectòria

Una de les descobertes més impactants que hem fet com a col·lectiu ha estat sentir-nos part d'una genealogia revolucionària. Aquesta descoberta ha canviat radicalment la nostra nostra autoconsciència i transformació personal, la nostra manera de ser i estar al territori i la comunitat.

Catalunya som un país desmemoriat. Un dels principals llegats que ens ha deixat la Transició ha sigut configurar un relat històric hegemònic que ha esborrat la memòria social

1 Vegi's: Mansilla, Elba (2017) «Paradigmes organitzatius solidaris» a DD.AA *Esmolem les eines*. Barcelona, Pol·len edicions.

2 Vegi's: Alberich, S; Garcia Grenzner, J i Mansilla, E (2014) «Femení plural: les dones a l'economia de cooperativa». Barcelona, Diputació de Barcelona. I DD.AA (2021) *Economia solidària i feminista: pràctiques transformadores que fan saltar les costures*. Barcelona, Pol·len edicions.

i el patrimoni obrer, substituint el paisatge fabril i proletari per edificis singulars sense identitat i ni connexió amb l'entorn; i ens ha posat al davant un mirall que en retorna una imatge en la que no ens identifiquem. A tall d'exemple, a la ciutat de Barcelona, només un 7,6% dels noms dels carrers, places, passatges, avingudes, parcs... porten nom de dona, i d'aquests, la majoria són propietàries de terres, santes i nobles, relacionades amb la monarquia. Aquest fet és força il·lustratiu de quin és el relat de construcció de la ciutat hegemònica, on els homes privilegiats són els únics reconeguts com a ciutadans de ple dret.

Això ens ha empès a crear un relat diferent de ciutat, i desplegar una estratègia de recuperació i socialització de la memòria dels moviments socials autònoms i autogestionats, i dels barris populars de Barcelona. Aquesta estratègia ha cursat per diferents etapes.

En primer lloc, els espais físics i relacionals del barri, com la Festa Major Alternativa o els locals socials de què ens hem anat dotant al llarg dels anys, ens han ajudat a entrar en contacte amb activistes llibertaris i feministes dels anys 70. Aquesta descoberta mútua, aquest esforç per reteixir el fil de la història, ens va donar una perspectiva que fins aleshores no teníem, i va ser l'inici de la nostra pròpia cerca de genealogia i de la construcció d'un nosaltres més intergeneracional.

El nostre procés indagatori³ s'ha centrat més en la cerca de referents en qui identificar-nos i en la recuperació de les pràctiques de cooperació social i suport mutu. A diferència de la Llei de la Memòria Històrica, que ha estat més centrada en els morts, la nostra aproximació a la Memòria Social està pensada per fer un viatge del passat al present amb passatge cap al futur.

Hem investigat i donat a conèixer en forma de publicacions, exposicions i rutes descobrint la geografia física, humana i relacional a la ciutat popular: les institucions socials, l'esfera pública no estatal, les pràctiques socials de suport mutu, la creació i la recreació de

³ El primer títol que vam publicar fou: Dalmau, M. i Miró, I (2010) *Les cooperatives obreres de Sants: Autogestió proletària en un barri de Barcelona (1870-1939)*, imprès per nosaltres mateixes. Posteriorment vam iniciar processos de recerca de la memòria cooperativa als barris de Poblenou i la Barceloneta. De manera recentment, hem publicat Estivill, J. i Miró, I (2020) *L'Economia Social i Solidària a Catalunya. Fonaments teòrics i reptes estratègics*. Barcelona, Icària editorial, en què hem col·laborat diverses sòcies.

comunitat als ateneus, sindicats, cooperatives, escoles racionalistes, col·lectius de base...

Entenem que en un context com a l'actual, és profundament transformador entendre la quotidianitat i proximitat del barri com una comunitat de lluita i un espai d'hegemonia social inspirada i governada per valor solidaris. I, alhora, un entorn fèrtil des d'on resoldre les necessitats col·lectives des de la propietat col·lectiva i la gestió democràtica.

Nosaltres no parlem d'innovació social i d'emprenedoria, sinó d'actualitzar les pràctiques de l'autoorganització i l'autogestió al context present.

Els reptes que tenim pel davant

L'experiència de vida col·lectiva que us he compartit vol contribuir a ajudar-nos a comprendre de quina manera es construeixen unes relacions de pertinença basades en valors la solidaritat, el suport mutu i la coresponsabilitat. Ha sigut (i és) un procés que demana posar-hi consciència i dedicació, que demana temps i foc lent. En el nostre cas, 20 anys.

En aquest camí recorregut, les persones que fem part de La ciutat invisible hem passat de ser un grup d'amigues i activistes, a ser companyes. Hem après a fer de la cooperativa un instrument amb què materialitzar el nostre projecte laboral, però també vital, amb coherència amb la globalitat de dimensions de la vida des d'una perspectiva integral.

Amb els anys, hem anat prenent consciència de la nostra vulnerabilitat i progressivament hem forjat uns vincles solidaris que necessitaven madurar i que, amb els anys, s'han concretat en mecanismes formals de suport mutu i coresponsabilitat, com l'ampliació dels permisos de parentalitat més enllà del que marca la llei, o el desenvolupament d'una bestreta equitativa que té en compte els factors que generen majors desequilibris interns: la responsabilitat de cuidar, la mobilització de recursos per fer fronts a grans desplaçament en les persones d'origen divers, els problemes de salut o l'accés a l'habitatge.

Un dels principals reptes que tenim com a societat és prendre consciència de que som

ésser vius, vulnerables per naturalesa. Els éssers humans vivim absolutament d'esquenes a la nostra naturalesa interdependent i ecoddependent. Hem viscut durant dècades immerses en el discurs hegemònic neoliberal que promovia l'individualisme i l'atomització dels itineraris vitals, i recreava la fantasia d'individualitat⁴.

Les estructures familiars progressivament s'han anat contraient, el vincle social i comunitari s'ha anat desdibuixant a còpia de liberalització de la llei d'arrendaments urbans, gentrificació dels barris populars i desregulacions del mercat laboral. Tot plegat dificulta enormement l'establiment de vincles i relacions estables i duradores. S'afebleixen els canals d'enfortiment del binomi territori-comunitat, els escenaris del dia a dia de les persones.

La digitalització del vincle relacional amb l'Era d'Internet és la cirereta del pastís: genera i intensifica una nova fantasia, la ficció del vincle. La pandèmia ha generalitzat l'ús dels mitjans tecnològics de relació social.

Hem de prendre consciència de la importància cabdal d'aquest vincle. És l'única opció que tenim per posar fre a la dinàmica històrica en la que estem immerses. Cal que virem cap a formes d'organització vinculades a l'espai i el temps de proximitat, més territorialitzades, que al mateix temps tenen un menor impacte ambiental. Amb aquestes lògiques, anirem creant i enfortint les comunitats de pertinença.

Són els entorn físics i relacionals a partir del quals muscularem i construirem unes relacions equitatives, emancipadores i transformadores des de la comunitat, el barri i la ciutat. Unes relacions que posen les condicions necessàries per practicar el suport mutu i desenvolupar els espais físics que facin possible la transformació material de les nostres formes de vida. Per albirar i fer camí cap a unes vides lliures i dignes de ser viscudes. Les nostres vides.

⁴ Hernando, Almudena (2018) *La fantasía de la individualidad: sobre la construcción sociohistórica del sujeto moderno*. Madrid, Traficantes de sueños.